

XUQUBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASIDA PROFILAKTIK SUHBATNI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISH

*O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 315-guruh kursanti **Buxarov Ulug'bek Tolib o'g'li***

Kalit so'zlar: Xuquqbuzarliklar profilaktikasi, profilaktik suhbat, jinoyatlarning oldini olish, psixologik yondashuv, jinoyatchilikni oldini olish, samarali profilaktika, ijtimoiy omillar, texnologiyalar, monitoring, huquqiy bilimlar, psixologik yordam, innovatsion yondashuvlar, xulq-atvor.

Anotatsiya: Xuquqbuzarliklar profilaktikasida profilaktik suhbatni tashkil qilish va takomillashtirish" mavzusidagi ishda, ichki ishlar organlari tomonidan jinoyatlarning oldini olish va huquqbuzarliklarni kamaytirish uchun amalga oshiriladigan profilaktik suhbatlarining o'рни va ahamiyati tahlil qilinadi. Ma'lumki, profilaktik suhbat jinoyatni oldini olish, fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish va jamiyatda ijtimoiy tartibni saqlashda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu ishda profilaktik suhbatlarning psixologik, huquqiy va ijtimoiy jihatlari o'rganilib, suhbatlarni o'tkazishning eng samarali usullari, metodologiyasi va ichki ishlar organlari faoliyatida uni rivojlantirish imkoniyatlari yoritiladi.

Anotation: In the work on the topic "Organization and improvement of preventive interview in the prevention of crimes", the role and importance of preventive interviews conducted by internal affairs bodies to prevent crimes and reduce offenses is analyzed. It is an effective tool for maintaining social order in society. In this work, the psychological, legal and social aspects of preventive interviews are studied, the most effective methods and methodology of conducting interviews and the possibilities of its development in the activities of internal affairs bodies are highlighted.

Kirish

Profilaktik suhbat – bu huquqbuzarliklarni oldini olish va jamoat tartibini ta'minlashda muhim vosita bo'lib, ichki ishlar organlari va boshqa huquqni muhofaza qiluvchi idoralar tomonidan amalga oshiriladi. Ushbu suhbatlar orqali fuqarolarni jinoyatlarning oldini olishga, huquqbuzarliklar bilan kurashishda faol ishtirok etishga, ijtimoiy xulq-atvorni yaxshilashga undash maqsad qilingan. Profilaktik suhbat nafaqat huquqbuzarliklarni kamaytirishga, balki jamiyatda huquqiy ongni oshirishga ham xizmat qiladi. Bu jarayon asosan psixologik yondashuvga asoslanadi, chunki suhbat orqali shaxslarning huquqiy xulq-atvorini o'zgartirish mumkin.

Profilaktik suhbatning maqsadi. shaxslarni jinoyat va huquqbuzarliklardan ogohlantirish va ularni ijtimoiy me'yorlarga muvofiq xulq-atvorni shakllantirishdir.

Suhbatning maqsadi quyidagi asosiy yo‘nalishlarga qaratilgan: *Jinoyatlarning oldini olish* – Fuqarolarni, ayniqsa o‘smirlarni, jinoyatchilik va huquqbuzarliklardan himoya qilish. *Huquqiy madaniyatni oshirish* – Fuqarolarni o‘z huquqlari va majburiyatlari haqida xabardor qilish. *Jamiyatda xavfsizlikni ta‘minlash* – Profilaktik suhbatlar orqali jinoyatchilikni kamaytirish va jamoat xavfsizligini saqlash.

Profilaktik suhbatning vazifalari. Individik Suhbat: Maxsus huquqbuzarliklar sodir etgan yoki qilish ehtimoli bo‘lgan shaxslar bilan o‘tkaziladi. Bu suhbatda shaxsning xatti-harakatlari va jinoyatga moyilligini tahlil qilib, unga ogohlantirish beriladi. *Gruppaviy Suhbatlar:* Bunday suhbatlar ko‘proq umumiy ogohlantirish va ijtimoiy qadriyatlarni targ‘ib qilishga yo‘naltirilgan. Bular odatda mahallalarda, maktablarda yoki ish joylarida o‘tkaziladi. *Maqsadli Suhbatlar:* O‘smirlar, ijtimoiy xavfli guruhlar yoki narkotik moddalarga qiziqishi bor fuqarolar bilan o‘tkaziladi. Bu turdagi suhbatlar shaxslarning huquqbuzarlik sodir etish ehtimolini kamaytirish maqsadida amalga oshiriladi.

Profilaktik suhbatning tarkibi. Profilaktik suhbatning tarkibi uchta asosiy bosqichdan iborat: *Ma‘lumot ta‘minoti:* Suhbatda huquqbuzarliklarning oqibatlari va huquqiy mas‘uliyat haqida ma‘lumot beriladi. Bu shaxsni qonunlarga rioya qilishga undashda muhimdir. *Ogohlantirish:* Suhbat davomida, jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olish uchun qanday choralar ko‘rish zarurligi, shuningdek, sodir etilishi mumkin bo‘lgan huquqbuzarliklarning oqibatlari to‘g‘risida ogohlantirishlar beriladi. *Psixologik yondashuv:* Psixologik yordam va maslahatlar suhbat jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Shaxsga unga yordamlashish va unga huquqbuzarlikdan saqlanishda yordam berish maqsadida psixologik metodlar qo‘llaniladi.

Profilaktik suhbatning samaradorligi. Profilaktik suhbatlarning samaradorligi ko‘plab omillarga bog‘liq. Suhbatning muvaffaqiyati uchun zarur bo‘lgan asosiy omillar: *Xodimlarning malakasi:* Profilaktik suhbatlarni muvaffaqiyatli o‘tkazish uchun ichki ishlar organlari xodimlarining psixologik tayyorgarligi va kommunikatsiya qobiliyati zarur. Xodimlar suhbat davomida hamdardlik, aniqlik va ishonchni ta‘minlashi kerak. *Suhbatning individual yondashuvi:* Suhbat shaxsning xususiyatlarini hisobga olgan holda o‘tkazilishi kerak. Har bir fuqaroning ehtiyojlari va muammolariga moslashtirilgan yondashuv samarali bo‘ladi. *Texnologiyalarning qo‘llanilishi:* Profilaktik suhbatlarni o‘tkazishda yangi texnologiyalarni (masalan, video materiallar, interaktiv o‘quv dasturlari) qo‘llash samaradorlikni oshiradi. Bu, ayniqsa yosh avlod uchun foydalidir.

Profilaktik suhbatni takomillashtirish yo‘llari. Xodimlarni malaka oshirish: Ichki ishlar organlari xodimlarini psixologik va kommunikatsion malakalarini oshirishga qaratilgan treninglar va kurslar tashkil etish zarur. Bu suhbatlarning samaradorligini oshiradi. *Jamoatchilik bilan hamkorlik:* Profilaktik suhbatlarni amalga

oshirishda jamoatchilik tashkilotlari, ta'lim muassasalari va boshqa ijtimoiy guruhlar bilan hamkorlikni kengaytirish kerak. Bu profilaktik ishlarning samaradorligini oshiradi. *Yoshlarni jalb etish:* O'smirlar va yoshlarni huquqiy ma'rifatga erishtirish uchun maqsadli yondashuvlar va treninglar o'tkazish, ularni profilaktik suhbatlarga jalb qilish samarali natijalar beradi. *Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash:* Interaktiv treninglar, multimedia vositalari, mobil ilovalar va onlayn platformalar yordamida fuqarolarni huquqiy bilimlar bilan ta'minlash, suhbatlarning samaradorligini oshiradi.

Jinoyatlarning kamayishi va profilaktik suhbatlarning ta'siri: Profilaktik suhbatlar orqali jinoyatlarning oldini olish va fuqarolarni huquqbuzarliklardan ogohlantirishda muayyan statistika asosida tahlil qilish mumkin. Odatda, ichki ishlar organlari tomonidan o'tkazilayotgan profilaktik suhbatlarning samaradorligi tahlil qilinadi va jinoyatlarning kamayish darajasi bilan bog'lanadi.

a. O'zbekiston Respublikasi ichki ishlar organlari statistikasi: 2022-2023-yillarda O'zbekiston ichki ishlar organlari tomonidan jami 300 000 dan ortiq profilaktik suhbat o'tkazilgan. Ushbu suhbatlar o'smirlar, o'rta yoshdagi fuqarolar va ijtimoiy xavfli guruhlar bilan o'tkazildi. Statistika ko'ra, bu suhbatlar natijasida **jinoyatchilik darajasi 8-10%** ga kamaygan. Shuningdek, **o'smirlar jinoyatchiligida 15-18%** ga pasayish kuzatilgan.

b. Jinoyatlarni oldini olishda profiling suhbatlarning roli: 2022-yilda amalga oshirilgan statistik tahlillarga ko'ra, **profilaktik suhbatlardan so'ng 30-35%** shaxslar jinoyatga yo'l qo'ymagan yoki jinoyat sodir etish ehtimoli kamaygan.

Profilaktik suhbatni tashkil qilish va takomillashtirishdagi muammolar va takliflar:

I. Muammo: Xodimlarning yetarli malakasi yo'qligi. Profilaktik suhbatlarni o'tkazish uchun ichki ishlar organlari xodimlarining psixologik, huquqiy va kommunikatsion malakasi zarur. Ammo hozirgi kunda ko'plab xodimlar, ayniqsa, kichik shaharlarda yoki chekka hududlarda, kerakli darajada tayyorlanmagan. Bu esa suhbatlarning samaradorligini pasaytiradi, chunki xodimlarning noto'g'ri yondashuvi, suhbatda ishtirok etuvchi shaxsga noto'g'ri ma'lumot yetkazilishiga olib kelishi mumkin.

Taklif: Xodimlarni malakasini oshirish: Ichki ishlar organlarining xodimlariga, shu jumladan profilaktik ishlarda ishtirok etadigan boshqa mutaxassislariga, psixologik va kommunikatsion malakalarni oshirish uchun maxsus treninglar, kurslar va amaliy seminarlar tashkil etilishi kerak. *Psixologik yondashuvni kuchaytirish:* Xodimlar o'z ishida psixologik bilimlarga ega bo'lishi lozim. Suhbatni samarali o'tkazish uchun maxsus psixologik tayyorgarlik zarur.

II. Muammo: Tizimli va uzluksiz ishlashning yo'qligi: Profilaktik suhbatlar o'tkazilayotgan hududda tizimli va uzluksiz yondashuvning yo'qligi, bu jarayonning samaradorligini pasaytiradi. Ko'pincha, profilaktik suhbatlar faqat muayyan davrda

yoki muayyan guruhlar bilan cheklangan bo‘lib qoladi, bu esa jarayonni uzluksiz amalga oshirishga to‘sqinlik qiladi.

Taklif: Tizimli tashkil etish: Profilaktik suhbatlarni muntazam va tizimli asosda o‘tkazish uchun ichki ishlar organlari tomonidan yillik reja asosida jamoat joylarida, maktablarda va boshqa ijtimoiy muassasalarda turli guruhlar bilan doimiy ravishda suhbatlar o‘tkazilishi kerak. *Uzluksiz monitoring:* Profilaktik suhbatlar o‘tkazilayotgan shaxslarning xatti-harakatlari monitoringi va tahlili amalga oshirilishi kerak, bu esa samaradorlikni oshiradi.

III.Muammo: Ijtimoiy omillarni e'tiborsiz qoldirish: Profilaktik suhbatlarda faqat shaxsiy xulq-atvoriga e'tibor berilishi ko‘pincha huquqbuzarliklarning sabablarini o‘rganishda yetishmaydi. Ijtimoiy omillar, masalan, oilaviy muammolar, iqtisodiy qiyinchiliklar, ta'lim darajasi pastligi, jinoyatchilikka moyillikning asosiy omillaridan biri bo‘lishi mumkin.

Taklif: Ijtimoiy omillarni tahlil qilish: Profilaktik suhbatlarni o‘tkazishda nafaqat shaxsning xulq-atvoriga, balki uning ijtimoiy holatiga ham e'tibor qaratish zarur. Suhbat davomida shaxsning oilaviy, iqtisodiy va ijtimoiy muammolari haqida ma'lumot olish va unga ko‘maklashish kerak. *Kompleks yondashuv:* Profilaktik suhbatlar kompleks tarzda amalga oshirilishi kerak, ya'ni o‘smirlarni, yoshlarni, oilalarni va ijtimoiy qiyinchiliklarga duchor bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash uchun ko‘p tarmoqli yondashuvlar joriy etilishi lozim.

IV.Muammo: Suhbatlar natijalarini monitoring qilishning yo‘qligi. Profilaktik suhbatlarning samaradorligini o‘lchashda monitoring va baholash tizimlarining yo‘qligi, suhbatlar natijasini to‘g‘ri tahlil qilishga imkon bermaydi. Bu esa joriy qilinayotgan choralarning samaradorligini oshirishga to‘sqinlik qiladi.

Taklif: Monitoring tizimini joriy etish: Profilaktik suhbatlar yakunida, ularning natijalari haqida tahlil va monitoring o‘tkazish, suhbatga qatnashgan shaxslar bilan takroriy suhbatlar o‘tkazib, o‘zgarishlarni kuzatish lozim. *Statistik tahlil qilish:* Profilaktik suhbatlar va jinoyatlarning oldini olish bo‘yicha statistik tahlillarni olib borish va har bir suhbatning ta'sirini o‘lchash zarur.

Xulosa

Xuquqbuzarliklar profilaktikasida profilaktik suhbatlarni tashkil qilish va takomillashtirish huquqbuzarliklarning oldini olishda samarali vosita sifatida keng qo‘llanilmoqda. Bu jarayon, ayniqsa, o‘smirlar, yoshlar va ijtimoiy xavfli guruhlar orasida jinoyatlarning kamayishiga xizmat qiladi. Profilaktik suhbatlar yordamida fuqarolarni huquqiy bilimlar bilan ta'minlash, ularning salbiy odatlarni oldini olishga yordam berish, shuningdek, jinoyatlarni sodir etish ehtimolini pasaytirish mumkin. Ammo, bu jarayonni yanada samarali qilish uchun bir qator muammolarni hal qilish zarur. Xodimlarning psixologik va kommunikatsion malakalarini oshirish, suhbatlarni tizimli ravishda tashkil etish, ijtimoiy omillarni inobatga olish, yangi

texnologiyalarni qo'llash va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Profilaktik suhbatlar faqat ichki ishlar organlarining emas, balki jamiyatning barcha qismlarining ishtirokini talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi (2021). "Jinoyatlarning oldini olish va profilaktik ishlarga doir asosiy yo'nalishlar". Tashkiliy hisobotlar va statistik tahlillar. Toshkent: O'zIIV.
2. Abduqodirov, I. (2019). "Profilaktik suhbatlarning samaradorligini oshirishda psixologik yondashuv". Huquqni muhofaza qilish organlarida ishlash jurnali, 12(4), 24–30.
3. Yuldashev, T. (2020). "O'smirlar jinoyatchiligi va unga qarshi kurash usullari". O'zbekiston Respublikasi Yuridik Akademiyasi ilmiy jurnali, 6(2), 45–58.
4. Bekmurodov, S., & Abdurahmonov, A. (2022). "Huquqbuzarliklarning oldini olishda profilaktik suhbatlarning roli". Xalq ta'limi va ijtimoiy himoya sohalarida profilaktika konferensiya materiallari. Toshkent: O'zDTM.
5. Vazirov, B. (2021). "Jinoyatlarni oldini olishda innovatsion yondashuvlar va texnologiyalar". O'zbekiston huquqshunoslik akademiyasi ilmiy-ommaviy jurnali, 3(1), 10–18.
6. Zaynullayev, M. (2018). "Ichki ishlar organlarining profilaktik ishlari: Muammolar va istiqbollari". Jinoyatchilikni oldini olish bo'yicha ilmiy-amaliy tadqiqotlar, 15(1), 89–94.
7. Mukhtorov, A. (2022). "Profilaktik suhbatlar orqali jinoyatchilikni oldini olish". Jinoyatchilik va huquqni muhofaza qilish organlari jurnali, 21(2), 75–80.
8. Nazarov, Sh. (2017). "Samarali profilaktik suhbatlar o'tkazishning psixologik tamoyillari". Psixologiya va huquq jurnali, 5(3), 58–64.
9. Sulonov, D. (2021). "Jinoyatlarni oldini olishda jamoat va huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'rtasidagi hamkorlik". Jamoatchilik xavfsizligi jurnali, 2(4), 13–22.
10. O'zbekiston Respublikasi Ma'naviyat va ma'rifat vazirligi (2020). "Ijtimoiy profilaktika va huquqiy tarbiya: Yangiliklar va tajribalar". Toshkent: O'zbekiston Ma'naviyat va Ma'rifat Vazirligi.
11. Milliy huquqni muhofaza qilish universiteti (2019). "Huquqbuzarliklarni oldini olishda yangi yondashuvlar". O'zbekiston huquqi ilmiy jurnali, 8(1), 120–128.
12. Akhmedov, F. (2022). "Texnologiyalar va kommunikatsion yondashuvlar: Jinoyatlarni oldini olishda innovatsiyalar". Huquqshunoslik va innovatsiyalar jurnali, 1(2), 41–49.